

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

САМУСЕВИЧ ЯРИНА ВАЛЕНТИНІВНА

УДК [336.221.4:339.137.2](477)(043.3)

**РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ КОНКУРЕНЦІЇ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській академії банківської справи Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Васильєва Тетяна Анатоліївна, Українська академія
банківської справи Міністерства освіти і науки
України, завідувач кафедри банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Педченко Наталія Сергіївна, Інститут економіки,
управління та інформаційних технологій
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі», директор;

кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Серебрянський Дмитро Миколайович,
Науково-дослідний інститут фінансового права
Державної фіскальної служби України, директор

Захист дисертації відбудеться 11 грудня 2015 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 в Українській академії банківської справи за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української академії банківської справи за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий «10» листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

Т. Г. Савченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах глобалізації світової економіки суттєво зросли міжнародні потоки капіталу та трудових ресурсів (в окремих країнах частка мігрантів досягає 50–70 %; у 2014 р. сумарний притік капіталу в країни, що розвиваються, становив більше 1 трлн дол. США), що значною мірою обумовлено преференційною податковою політикою окремих країн в умовах податкової конкуренції (ПК). З огляду на хронічний дефіцит державного бюджету України, недостатність фінансових ресурсів для реалізації соціально-економічних функцій держави, виникнення додаткових фінансових потреб внаслідок загострення геополітичної, соціальної та фінансової криз, підвищення податкової конкурентоспроможності України стає однією з домінант структурної перебудови національної економіки. Незважаючи на значний прогрес у справі реформування податкової системи (ПС) України, що був досягнутий за останні п'ять років, вона все ще не є достатньо експансивною у напрямку стимулювання екзогенного притоку праці та капіталу, а з іншого боку – недостатньо протекціоністською щодо стримування їх відтоку за кордон. Крім того, податкові важелі сьогодні не є вагомим фактором і міжрегіонального перерозподілу факторів виробництва в межах України, що створює перешкоди на шляху реалізації пріоритетних завдань стратегічної фінансової політики держави.

Теоретичні засади та практичний інструментарій формування ПС в умовах ПК досліджено в наукових працях таких зарубіжних вчених, як Д. Вільдасін (D. Wildasin), Д. Вільсон (J. Wilson), Р. Гордон (R. Gordon), О. М. Лібман, Д. Мітчел (D. Mitchell), В. Оутс (W. Oates), О. І. Погорлецький, О. М. Пузін, Ч. Тіббу (C. Tiebout), Т. Філд (T. Field). Досліджуваній проблематиці присвячені праці і ряду вітчизняних науковців, серед яких: О. Я. Бозуленко, Т. А. Васильєва, О. М. Десятнюк, Ю. Б. Іванов, В. М. Кміть, А. І. Крисоватий, С. В. Леонов, Т. В. Меркулова, Н. С. Педченко, І. В. Педь, К. П. Проскура, О. В. Ревенко, Д. М. Серебрянський, О. О. Сунцова, С. В. Слухай, Т. В. Тучак, І. О. Цимбалюк, О. О. Чумакова, К. І. Швабій, І. М. Школа та інші.

Незважаючи на підвищений науковий інтерес до проблеми розвитку ПС в умовах ПК та значну кількість наукових розробок у даному напрямку, відсутній комплексний підхід до її вирішення. Зокрема потребують подальшого дослідження питання, пов'язані з уточненням сутності ПК; формалізацією підходу до вибору країн – податкових конкурентів і визначення тенденцій конвергенції їх ПС; розробкою конкретних шляхів реформування ПС України в контексті підвищення її податкової конкурентоспроможності, зокрема щодо оптимізації податкового навантаження, розвитку інструментарію податкового адміністрування та трансформації системи місцевих податків і зборів в умовах регіональної ПК. Усе це обумовлює вибір теми дисертаційного дослідження, мети та завдань, а також підтверджує актуальність теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з основними напрямками наукових досліджень Української

академії банківської справи. Зокрема до звіту за темою «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0109U006782) увійшли пропозиції щодо реформування ПС України в умовах ПК; за темою «Конкурентоспроможність національної економіки в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0111U009459) – щодо визначення основних факторів підвищення міжнародної податкової конкурентоспроможності України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вдосконалення науково-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо реформування податкової системи України з урахуванням вимог міжнародної та регіональної податкової конкуренції.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- систематизувати наукові дослідження сутності, структури та функцій ПС;
- удосконалити підхід до розуміння сутності ПК;
- систематизувати моделі ПК;
- обґрунтувати концептуальні засади розвитку ПС країни в умовах ПК;
- визначити перелік країн Європи – потенційних податкових конкурентів України та порівняти сучасні тенденції розвитку їх ПС;
- обґрунтувати тенденції конвергенції ПС України та країн – її основних конкурентів у європейському податковому просторі;
- визначити оптимальні в умовах ПК рівні податкового навантаження в Україні з огляду на фактичний рівень фінансування суспільних послуг;
- розробити напрямки реформування системи податкового адміністрування в Україні з урахуванням вимог ПК;
- запропонувати напрямки реформування системи місцевого оподаткування в Україні для підвищення податкової конкурентоспроможності регіонів.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між суб'єктами ПС з приводу перерозподілу ресурсів, що формують об'єкт оподаткування під впливом ПК.

Предметом дослідження є науково-методичний інструментарій обґрунтування місця України в європейському податковому просторі та реформування її ПС з урахуванням вимог підвищення податкової конкурентоспроможності.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дисертаційного дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, теорії державних фінансів, теорії оподаткування, державного регулювання економіки, податкового менеджменту, а також наукові праці, присвячені проблемам ПК.

У роботі використовувалися такі методи наукового пізнання: аналіз, синтез, логічне узагальнення – при обґрунтуванні впливу ПК на розвиток ПС; порівняльний і статистичний аналіз – при дослідженні сучасних тенденцій розвитку ПС України; кластерний аналіз – при визначенні груп країн – податкових конкурентів України; варіаційний і регресійний аналіз – при дослідженні рівня конвергенції ПС європейських країн; методи узагальнених оціночних рівнянь

та авторегресійних рівнянь з розподіленим лагом – при формалізації зв'язку якості податкового адміністрування з розподілом джерел податкових надходжень. Економіко-математичне моделювання проведено за допомогою програмних продуктів Statistica 6 та STATA 12.0.

Інформаційною та фактологічною базою дисертаційного дослідження є Податковий кодекс України, законодавчі та нормативно-правові акти, що визначають умови формування ПС в Україні та в інших країнах світу; офіційні дані Державної фіскальної служби України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України; звітно-аналітична інформація Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейської комісії, Організації економічного співробітництва та розвитку; результати наукових досліджень з питань оподаткування.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в розвитку наявних та обґрунтуванні нових науково-методичних підходів до реформування ПС України в умовах міжнародної та регіональної ПК.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

- формалізовано зв'язок між рівнем податкового навантаження та рівнем фінансування суспільних послуг на основі багатofакторних залежностей за допомогою методу панельної регресії з фіксованими ефектами для України та країн – основних її податкових конкурентів, що дозволило визначити оптимальні для України рівні податкового навантаження (сукупного та на фізичних і юридичних осіб);

удосконалено:

- методичний підхід до визначення країн – податкових конкурентів України, що передбачає дворівневу кластеризацію залежно від ставок оподаткування доходів фізичних і юридичних осіб та споживання, а також індикаторів рівня соціально-економічного розвитку країни (ВВП та темп його приросту, індекс споживчих цін, чистий національний дохід на душу населення);
- методичний інструментарій обґрунтування ролі податкового адміністрування у формуванні податкової конкурентоспроможності країни, що передбачає застосування абсолютного та компаративного індексів якості податкового адміністрування та формалізацію їх зв'язку з параметрами результативності ПК;
- методичні засади оцінювання рівня податкової конкурентоспроможності регіонів з урахуванням особливостей системи місцевого оподаткування та податкової політики, а також загального рівня розвитку регіону, що дозволило обґрунтувати шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні в напрямку підвищення податкової конкурентоспроможності її регіонів;

набули подальшого розвитку:

- визначення сутності поняття «податкова конкуренція» як системи економічних відносин між країнами, адміністративно-територіальними одиницями та/або їх групами, які виникають у процесі залучення екзогенних та утримання ендогенних мобільних ресурсів, що формують об'єкт оподаткування

(реальних і потенційних) за рахунок диференціації податкових інструментів і спрощення процесу податкового адміністрування з метою максимізації темпу приросту ВВП або валового регіонального продукту. Це дозволило перейти від процесного до системного підходу у трактуванні ПК, враховувати всіх її суб'єктів, двосторонній характер руху мобільної частини реальних і потенційних об'єктів ПК, кількісні та якісні її інструменти; уточнити критерії оцінювання її результату;

- формалізація тенденцій зближення ПС України та країн – її податкових конкурентів шляхом оцінювання рівня σ -конвергенції на основі коефіцієнта варіації ставок основних податків і податкового навантаження, а також рівня β -конвергенції на основі побудови панельних регресійних рівнянь динаміки фіскальних розривів окремих показників розвитку ПС країн, що дозволило обґрунтувати пріоритетні напрямки реформування ПС України в контексті зближення з її податковими конкурентами;
- концептуальні засади розвитку ПС країни в умовах ПК шляхом визначення особливостей впливу ПК на ПС країни та її соціально-економічний розвиток, реакції ПС країни на зміну умов ПК та врахування неподаткових ефектів ПК, що дозволило обґрунтувати напрямки реформування ПС країни та системи місцевого оподаткування з урахуванням ПК.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані Комітетом Верховної Ради України з питань податкової та митної політики – при розробці пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства; Державною фіскальною службою України – при вдосконаленні системи адміністрування податків; органами місцевого самоврядування – при встановленні місцевих податків і зборів; розпорядниками бюджетних коштів – при визначенні рівня фінансування суспільних послуг.

Висновки та рекомендації дисертанта щодо оцінювання якості податкового адміністрування впроваджено в діяльність ГУ ДФС у Сумській області (довідка від 21.05.2015 № 34-453); щодо визначення оптимального рівня податкового навантаження залежно від фінансування суспільних послуг – у діяльність Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (довідка від 24.06.2015 № 03-01/837); щодо вдосконалення системи місцевого оподаткування – у діяльність Сумської міської ради (довідка від 25.06.2015 № 74-777).

Одержані наукові результати використовуються в навчальному процесі Української академії банківської справи при викладанні дисциплін: «Податкова система», «Податковий менеджмент» (акт від 14.05.2015).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною науковою роботою. Наукові положення, висновки, рекомендації та розробки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані в дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися, обговорювалися й отримали схвальну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи» (м. Львів, 2015 р.); «Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки» (м. Київ, 2014 р.); «Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (м. Севастополь, 2013 р.); «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании 2012» (м. Одеса, 2012 р.). Крім того, наукові результати автора оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» (м. Черкаси, 2014 р.) та міжнародному семінарі «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції» (м. Луцьк, 2012 р.).

Публікації. Основні наукові положення, рекомендації та висновки дисертанта опубліковано в 17 наукових працях загальним обсягом 6,23 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,73 друк. арк., у тому числі: підрозділи у 2 колективних монографіях, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – в електронному науковому виданні та 3 статті в зарубіжних наукових виданнях (з них: 7 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз;), 6 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

Структура та зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації – 323 сторінки, у тому числі сторінок основного тексту 212, 47 таблиць, 61 рисунок, 13 додатків і список літератури з 263 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичні засади розвитку податкової системи під впливом податкової конкуренції**» систематизовано наукові дослідження сутності ПС; поглиблено підхід до розуміння сутності ПК; систематизовано моделі ПК; обґрунтовано концептуальні засади розвитку ПС країни в умовах ПК.

Систематизація досліджень сутності, структури та функцій ПС, принципів, організаційних, правових та економічних засад її функціонування дозволяє розглядати ПС як сукупність законодавчо регламентованих економічних відносин між державою, фізичними та юридичними особами з приводу встановлення, стягнення та розподілу податків, зборів і платежів податкового характеру для забезпечення виконання соціально-економічних функцій держави. Досліджено особливості практичного застосування інструментів і методів оподаткування в контексті реалізації завдань ПС, повноваження органів державної та місцевої влади у сфері оподаткування та напрямки їх взаємодії.

Узагальнення підходів до трактування сутності ПК дозволяє вважати основними такі: процесний (суперництво країн за залучення податкових баз), поведінковий (вплив на рішення платників податків щодо переміщення об'єктів

оподаткування шляхом зниження рівня податкового навантаження), еволюційний (удосконалення ПС країни під впливом зовнішніх умов оподаткування) та інтеграційний (зближення умов оподаткування у процесі підвищення податкових конкурентних переваг). Водночас дослідження засвідчило фрагментарність цих підходів, яка призводить до термінологічної неузгодженості.

У роботі запропоновано розуміти ПК як систему економічних відносин між країнами, адміністративно-територіальними одиницями та/або їх групами, що виникають у процесі залучення екзогенних та утримання ендогенних мобільних ресурсів, що формують об'єкт оподаткування (реальних і потенційних) за рахунок диференціації податкових інструментів і спрощення процесу податкового адміністрування з метою максимізації темпу приросту ВВП або валового регіонального продукту (ВРП).

Цей підхід передбачає:

1) трактування ПК не як процесу, стану, механізму (як це передбачено усталеними науковими підходами), а як системи економічних відносин, що дозволяє врахувати суб'єктно-об'єктні взаємозв'язки ПК в цій системі;

2) урахування всіх суб'єктів ПК, що мають повноваження щодо регулювання умов оподаткування (окремі країни; групи країн, які здійснюють скоординовану податкову політику; регіони або інші адміністративно-територіальні утворення в межах однієї або декількох країн);

3) урахування двостороннього характеру руху фінансових, трудових, матеріальних ресурсів, які формують об'єкт оподаткування (ПК передбачає створення сприятливих податкових умов не лише для притоку екзогенних ресурсів, а й для запобігання відтоку тих, що мають ендогенні джерела походження);

4) урахування не лише реальних (на момент оцінювання) ресурсів формування об'єктів оподаткування, а й потенційних (тих, що можуть з'явитися при створенні податкових преференцій);

5) урахування лише мобільної частини ресурсів формування об'єктів оподаткування, тобто тих, що можуть змінювати юрисдикцію та резидентність;

6) використання ВВП або валового регіонального продукту (ВРП) як критеріїв оцінювання ефекту від ПК для юрисдикції, оскільки саме вони характеризують реальний рівень економічного зростання за рахунок збільшення доданої вартості, створеної в економіці країни/регіону. На відміну від інших критеріїв (економічне зростання, ділова активність, конкурентоспроможність національного бізнесу тощо), що використовуються в межах усталених наукових підходів, ці індикатори є конкретними та кількісно вимірюваними, що дозволить чітко визначати перелік податкових інструментів, які забезпечують ефект від ПК;

7) урахування того, що набуття певною юрисдикцією індивідуальних конкурентних переваг може бути забезпечено за рахунок не лише диференціації податкових інструментів (встановлення податкових пільг, зміни ставок податків, запровадження преференційних податкових режимів, зміни рівня оподаткування, застосування альтернативних систем оподаткування тощо), а й спрощення процесу податкового адміністрування.

У роботі здійснено порівняльний аналіз неокласичних моделей ПК за такими критеріями: 1) фактори виробництва, що є об'єктом ПК; 2) роль уряду в регулюванні та формуванні ПК; 3) вплив ПК на добробут території; 4) вплив розміру території на рівень її податкової конкурентоспроможності; 5) вплив неподаткових факторів на результат ПК; 6) зміна структури податкового навантаження в умовах ПК; 7) інструменти участі юрисдикції в ПК. На основі узагальнення механізмів ПК визначено позитивні та негативні наслідки її впливу на економіку юрисдикції.

Функціонування ПС в умовах ПК на фоні стратегічного прагнення України інтегруватися до європейської спільноти висуває додаткові вимоги, з одного боку – щодо дотримання національного фіскального суверенітету, а з іншого – щодо гармонізації податкового законодавства, цілей і завдань податкової політики, структури ПС з урахуванням поточних тенденцій фінансової глобалізації. Особливості розвитку, напрямки дослідження та реформування ПС в умовах ПК подані на рисунку 1, де визначено, що стратегічні вектори реформування ПС країни для підвищення її міжнародної податкової конкурентної позиції та управління податковою конкурентоспроможністю регіонів можуть бути сформовані лише на основі аналізу сучасного стану розвитку ПС і визначення потенційних податкових конкурентів.

У другому розділі «**Розвиток методичного інструментарію обґрунтування місця України в європейському податковому просторі**» визначено перелік країн Європи – податкових конкурентів України, обґрунтовано тенденції конвергенції ПС цих країн, досліджено сучасні тенденції розвитку їх ПС.

У контексті реформування ПС України в умовах ПК особливого значення набуває окреслення чіткого кола країн – її податкових конкурентів. Для цього в роботі здійснено кластерний аналіз 38 країн Європи за критеріями: структура ПС країни та рівень її соціально-економічного розвитку (рис. 2). З урахуванням різної вимірності факторних ознак ієрархічний аналіз здійснено після стандартизації даних, що дозволило розподілити їх значення в діапазоні (-3; 3). За результатами оцінювання визначено, що найбільш реальним податковим конкурентом для України є Болгарія, оскільки як структура її ПС, так і рівень соціально-економічного розвитку найбільшою мірою наближені до України. Оскільки Швейцарія є латентним податковим конкурентом України, що кардинально відрізняється за рівнем соціально-економічного розвитку, подальше її дослідження з точки зору ПК вважається недоцільним.

Одним із наслідків ПК є зміна умов оподаткування у країнах-конкурентах переважно шляхом зближення їх ПС, що створює підґрунтя для дослідження розвитку конвергентних процесів. Формалізацію тенденцій конвергенції у ПС країн – податкових конкурентів України проведено у два етапи:

1) розраховано рівень σ -конвергенції як індикатора зближення ПС країн-конкурентів. З переліку можливих критеріїв її оцінювання (показники варіації, коефіцієнт Джині, індекси Тейла, індекс регіональної асиметрії, індекс Аткинсона та ін.) обрано мінімізацію коефіцієнта варіації;

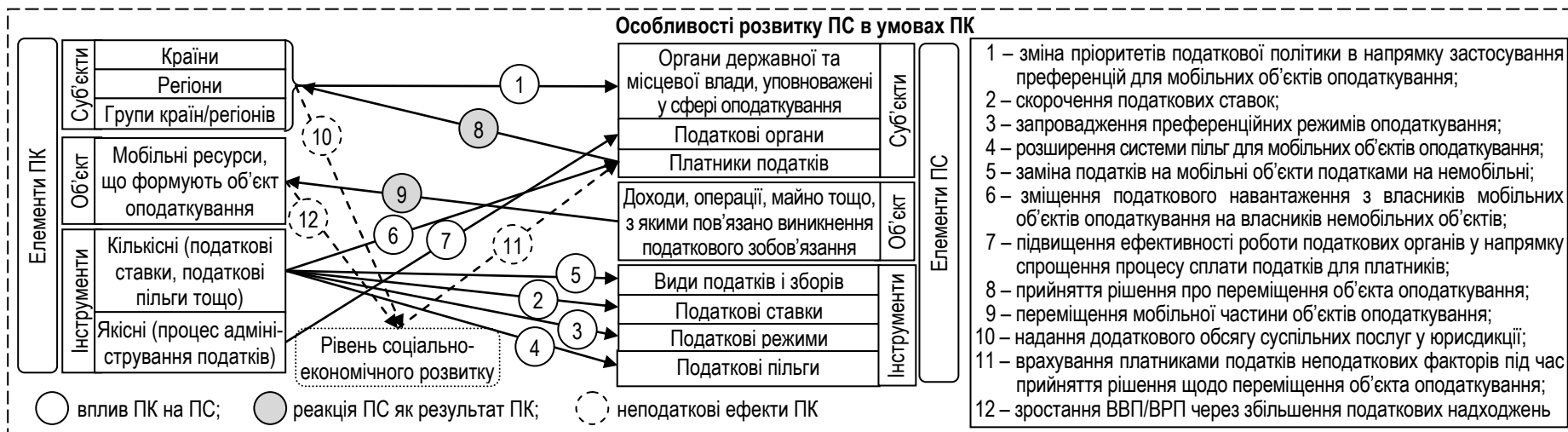

Рисунок 1 – Концептуальні засади розвитку податкової системи країни в умовах податкової конкуренції

(* – напрямки дослідження, які отримали розвиток у дисертаційній роботі)

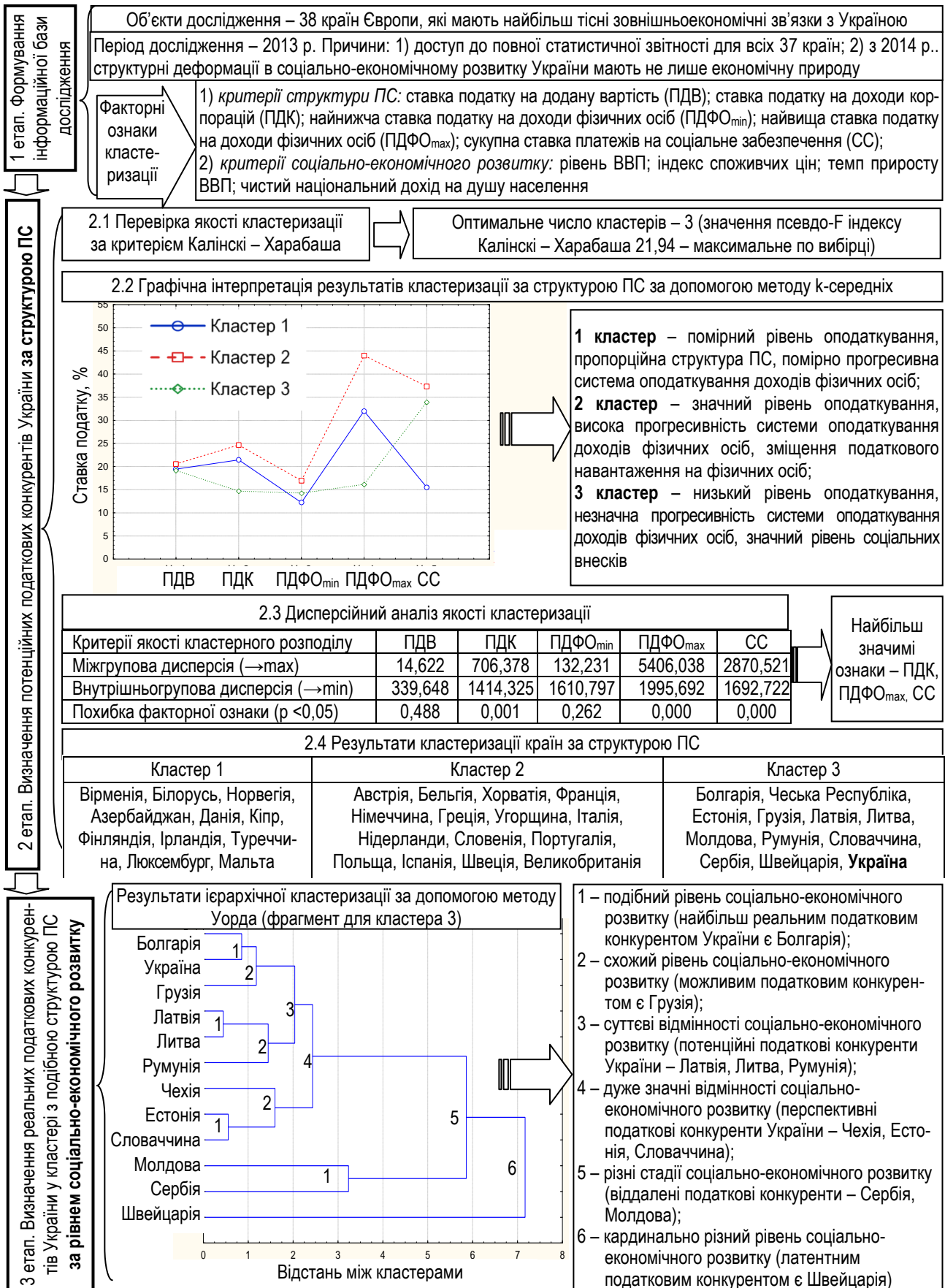

Рисунок 2 – Методичний підхід до визначення країн Європи – податкових конкурентів України

2) розраховано рівень β -конвергенції як індикатора динаміки фіскальних розривів відповідного показника розвитку ПС країн. З переліку можливих методів її оцінювання обрано класичний підхід Барро.

Результати розрахунку рівнів σ -конвергенції (C_σ) за 2013 р. та β -конвергенції (C_β) за 2008–2013 рр. наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Результати дослідження конвергентних процесів у країнах – податкових конкурентах України

Країни – конкуренти	Тип конв.	Характеристики ПС у країні									
		ПДВ	ПДК	ПДФО _{min}	ПДФО _{max}	СС	Пзп	ПДВ _{ввп}	ПДК _{ввп}	ПДФО _{ввп}	ПН _{ввп}
Україна – Болгарія	C_σ	0,000	0,310 (↓)	0,200	0,259 (↑)	0,151 (↓)	0,151 (↓)	0,064 (↓)	0,400 (↑)	0,729 (↑)	0,015 (↓)
	C_β	X	-0,057**	-0,854**	-0,911**	-0,502**	-0,849**	-0,553**	-0,171	-1,895***	-0,434
Україна – Грузія	C_σ	0,053	0,118 (↑)	0,143 (↓)	0,081 (↓)	0,221 (↓)	0,221 (↑)	0,068 (↓)	0,102 (↓)	0,853 (↑)	0,126 (↑)
	C_β	X	-0,107	-0,789***	-0,931***	-0,080	-0,048	-0,902***	-0,687***	-1,898***	-0,715**
Україна – Латвія	C_σ	0,024 (↓)	0,118 (↓)	0,268 (↑)	0,209 (↑)	0,084 (↑)	0,084 (↓)	0,196 (↑)	0,505 (↑)	0,361 (↑)	0,168 (↑)
	C_β	-0,503**	-2,943*	0,000	-0,997	-0,606*	-0,359	-0,213	-0,208	-0,634	-0,498
Україна – Литва	C_σ	0,024 (↓)	0,118 (↓)	0,000 (↓)	0,063 (↓)	0,010 (↓)	0,010 (↓)	0,123 (↑)	0,680 (↑)	0,763 (↑)	0,163 (↑)
	C_β	-0,527**	-0,257	X	-1,030***	-0,244	-0,710***	-0,612*	0,091	-0,872*	-0,315
Україна – Румунія	C_σ	0,026	0,086 (↓)	0,032	0,030 (↓)	0,058 (↑)	0,058 (↑)	0,092 (↑)	0,377 (↑)	0,757 (↑)	0,034 (↓)
	C_β	-0,780**	-0,105*	X	-0,371	-0,836**	-0,970***	-0,621	-0,119	-2,226***	-0,729**
Україна – Чехія	C_σ	0,000 (↓)	0,000 (↓)	0,000	0,063 (↑)	0,070 (↓)	0,070 (↓)	0,345 (↑)	0,325 (↑)	0,667 (↑)	0,163 (↓)
	C_β	-0,500**	-0,083	X	0,125	-0,835**	-0,755**	-0,018	-0,229	-1,922**	-0,549
Україна – Естонія	C_σ	0,000 (↓)	0,050 (↓)	0,167	0,105 (↓)	0,043 (↓)	0,043 (↓)	0,086 (↑)	0,527 (↑)	0,840 (↑)	0,341 (↑)
	C_β	-0,500**	-0,001	X	-0,108	-0,460***	-1,184***	-1,528***	-0,010	-0,945**	-0,811**
Україна – Словаччина	C_σ	0,026	0,000 (↓)	0,118	0,056 (↓)	0,020 (↓)	0,020 (↓)	0,197 (↑)	0,235 (↓)	0,684 (↑)	0,191 (↑)
	C_β	-0,476	-0,133	X	-0,170	-0,740**	-0,852**	-0,152	-0,888***	-1,014**	-0,691*
Україна – Молдова	C_σ	0,000	1,000	0,363	0,029 (↓)	0,149 (↑)	0,149 (↑)	0,118 (↓)	0,863 (↑)	0,648 (↑)	0,006 (↓)
	C_β	X	0,172***	X	-0,233	0,018	0,054	-0,298**	-0,101	-1,342**	-0,506*
Україна – Сербія	C_σ	0,053	0,310 (↓)	0,111	0,172 (↑)	0,045 (↑)	0,045 (↑)	0,038 (↓)	0,591 (↓)	0,649 (↑)	0,054 (↓)
	C_β	X	-0,060**	-0,170	-0,087	-0,759**	-0,759**	-0,655**	-0,129	-1,520**	-0,484
Уся вибірка (11 країн)	C_σ	0,050 (↑)	0,394 (↓)	0,319 (↓)	0,244 (↓)	0,169 (↓)	0,169 (↓)	0,250 (↓)	0,576 (↑)	0,538 (↑)	0,363 (↑)
	C_β	-0,374***	0,094***	-0,156**	-0,358***	-0,010	-0,011	-0,222***	-0,061	-0,653***	-0,498***

Примітка: C_σ – індикатор σ -конвергенції (зниження показника підтверджує наявність конвергентних процесів); C_β – індикатор β -конвергенції (значення $C_\beta < 0$ підтверджує наявність конвергентних процесів); ПДВ – ставка податку на додану вартість; ПДК – ставка податку на доходи корпорацій; ПДФО_{min}, ПДФО_{max} – найнижча та найвища ставки податку на доходи фізичних осіб; СС – сукупна ставка платежів на соціальне забезпечення; Пзп – сума прибуткового податку на доходи громадян і соціальних внесків у відсотках від бруutto-заробітної плати; ПДВ_{ввп}, ПДК_{ввп}, ПДФО_{ввп} – надходження від сплати податку на додану вартість, корпоративного прибуткового податку та прибуткового податку з громадян, % ВВП; ПН_{ввп} – загальні податкові та митні надходження, % ВВП; ↑ ↓ – зростання або зниження показника порівняно з 2008 р.; X – модель неможливо побудувати через колінеарність ознак (протягом періоду відсутня динаміка показника в обох досліджуваних країнах); *** – значимість зв'язку на рівні 99 %; ** – значимість зв'язку на рівні 95 %; * – значимість зв'язку на рівні 90 %.

Як видно з таблиці 1, рівень варіації ставок основних податків в Україні порівняно з 10 країнами – її податковими конкурентами є незначним, тоді як податкове навантаження за різними категоріями податків є більш диференційованим. Дослідження підтвердило наявність β -конвергенції стосовно більшості характеристик ПС (крім ставки податку на доходи корпорацій, для якої виявлено наявність дивергентних процесів). Швидкість зближення ПС України є найбільшою

з ПС Болгарії, Грузії, Румунії, Чехії, Естонії та Словаччини, причому має місце конвергенція як умов оподаткування (ставок основних податків), так і результатів функціонування ПС (рівня податкового навантаження). Це стало базою для порівняння тенденцій реформування ПС цих країн (табл. 2).

Таблиця 2 – Результати порівняльного аналізу тенденцій розвитку податкової системи в Україні та у країнах – її податкових конкурентах

Тенденція	Статистичне підтвердження наявності відповідної тенденції в Україні (за період 1999 р. – I півріччя 2015 р.)	Наявність тенденції у країнах-конкурентах									
		Болгарія	Грузія	Латвія	Литва	Румунія	Чехія	Естонія	Словаччина	Молдова	Сербія
Нестабільність податкового законодавства	Зміни до Податкового кодексу України вносилися 89 разів	+/-	+/-	+	+	+	+	+/-	+/-	+	+
Підвищення ефективності виконання податками фіскальної функції	Середньорічні темпи зростання частки податкових надходжень у ВВП та доходах ЗБУ становили 101,8 % та 100,9 %	+	+	-	+/-	+	-	+/-	-	+	-
Реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб	1999–2003 рр. – прогресивне оподаткування; 2004–2010 рр. – пропорційне; з 2011 р. по теперішній час – прогресивне зі зміною максимальної ставки у 2015 р.	+	+	+/-	-	+	+	-	+	+	+/-
Зниження податкового навантаження на юридичних осіб	Поступове зниження ставки податку на прибуток підприємств з 30 % до 18 %	+	+	+	+	+	+	-	+/-	+	-
Спрощення податкового процесу	Скорочення кількості податкових платежів з 147 у 2005 р. до 5 у 2014 р.	+	+	+	+/-	+	+	+/-	+	+	-
Скорочення доходів від оподаткування мобільних податкових баз	Середньорічне зниження частки податків на доходи, прибуток і збільшення ринкової вартості у структурі податкових надходжень становило 1,8 %	+/-	-	+	-	-	-	+	+	-	+
Підвищення рівня оподаткування споживання	Частка податків на внутрішні товари та послуги і міжнародну торгівлю у структурі податкових надходжень зросла з 45,5 % до 55,9 %	+	+	-	-	+/-	+/-	+/-	+/-	+	+/-
Практично відсутнє оподаткування власності	Частка податків на власність у структурі податкових надходжень ЗБУ скоротилася з 1,2 % до 0,1 %	+/-	+	-	+/-	-	+/-	+/-	-	+/-	+/-
Високий рівень централізації ПС	Середньорічна частка податкових надходжень до ДБУ становила 71, 5%, у I півріччі 2015 р. – 81,1 %	+	+/-	-	-	+	+	+/-	-	+/-	+/-
Низька фіскальна роль місцевих податків і зборів	Середньорічна частка доходів від них у доходах і податкових надходженнях МБ становила 1,9 % і 4,7 %, у I півріччі 2015 р. – 8,8 % та 26,7 % відповідно	+	+	+	+	+	+	+/-	+/-	+	+
Розширення можливостей органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування	Середньорічні темпи зростання частки доходів від місцевих податків і зборів у доходах та податкових надходженнях МБ за 1999–2010 рр. становили 84,9 % і 140,9 %, а з 2011 р. – 171,7 % і 178,9 %	-	-	+/-	-	+/-	+/-	-	+/-	-	-
Зростання рівня витрат на утримання податкових органів	Середньорічний темп їх зростання становив 107,8 %, тоді як відповідний темп зростання обсягів виконання плану податкових надходжень – 99,6 %	-	-	-	-	+	+/-	-	+	+	+/-

Примітка: ЗБУ – Зведений бюджет України; ДБУ – Державний бюджет України; МБ – місцеві бюджети; + – відповідає тенденції в Україні; +/- – частково відповідає тенденції в Україні; - - не відповідає тенденції в Україні.

Проведений аналіз створює наукове підґрунтя для коригування напрямків реформування ПС України з урахуванням вектора розвитку ПС країн – її податкових конкурентів і національних особливостей.

У третьому розділі «Розвиток методичних засад реформування податкової системи України в напрямку підвищення її податкової конкурентоспроможності» поглиблено методичну базу оптимізації рівня податкового навантаження, реформування систем податкового адміністрування та місцевого оподаткування в Україні в умовах ПК.

Стратегія реформування ПС країни має враховувати реальний ефект, який отримують платники податків у відповідь на здійснені ними податкові платежі, тобто рівень фінансування суспільних послуг. У роботі формалізовано зв'язки між податковим навантаженням і фінансуванням суспільних послуг на основі багатофакторних залежностей за допомогою методу панельної регресії з фіксованими ефектами для України та 10 країн – її податкових конкурентів. Період дослідження – 1999–2012 рр., що пов'язано з обмеженістю статистичних даних за всіма країнами у відкритому доступі.

У процесі моделювання враховано дві групи параметрів фінансування суспільних послуг: 1) витрати, що вимірюються у % від ВВП: на освіту (EE_{GDP}); на охорону здоров'я (HE_{GDP}); на соціальний захист (SE_{GDP}); на транспорт і комунікації (TCE_{GDP}); на оборону (DE_{GDP}); на сільське господарство (AE_{GDP}); на добування (ME_{GDP}); сумарні державні суспільні витрати (TE_{GDP}); 2) витрати, що вимірюються у грошових одиницях на душу населення: на освіту (EE_{pc}); на охорону здоров'я (HE_{pc}); на соціальний захист (SE_{pc}); на транспорт і комунікації (TCE_{pc}); на оборону (DE_{pc}); сумарні державні суспільні витрати (TE_{pc}). Контрольними змінними моделі стали: темп приросту ВВП (GDP_{gr}) та ВВП на душу населення (GDP_{pc}). Побудовано 42 моделі, з яких адекватними за критерієм Фішера та t-критерієм Стьюдента (значимість факторних ознак > 90 %) виявилися такі:

1) сукупне податкове навантаження (Tax_{GDP}), у % від ВВП:

$$\left\{ \begin{array}{l} Tax_{GDP} = 0,462TE_{GDP} + 0,166GDP_{gr} + 1,355 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 15,09 \\ Tax_{GDP} = 1,910HE_{GDP} + 0,058GDP_{gr} + 7,428 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 15,35 \\ Tax_{GDP} = 1,199EE_{GDP} + 0,042GDP_{gr} + 10,093 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 18,09 \\ Tax_{GDP} = 1,299SE_{GDP} + 0,106GDP_{gr} + 8,635 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 16,98 \\ Tax_{GDP} = 1,760TCE_{GDP} + 0,018GDP_{gr} + 12,268 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 15,14 \\ Tax_{GDP} = 1,794DE_{GDP} - 0,009GDP_{gr} + 12,632 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 14,39 \\ Tax_{GDP} = 2,222AE_{GDP} + 0,017GDP_{gr} + 13,441 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 15,63 \\ Tax_{GDP} = -4,203ME_{GDP} + 0,027GDP_{gr} + 16,067 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 15,78 \\ Tax_{GDP} = 0,001TE_{pc} - 0,000GDP_{pc} + 14,591 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 15,93 \\ Tax_{GDP} = 0,030DE_{pc} - 0,000GDP_{pc} + 13,394 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 14,76 \end{array} \right. \quad (1)$$

2) податкове навантаження на юридичних осіб (Tax_{Profit}), у % від прибутку:

$$\left\{ \begin{array}{l} Tax_{Profit} = -1,302TE_{GDP} - 0,170GDP_{gr} + 84,598 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 45,99 \\ Tax_{Profit} = -8,584TCE_{GDP} + 0,143GDP_{gr} + 62,267 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 48,32 \end{array} \right. \quad (2)$$

3) податкове навантаження на фізичних осіб (Tax_{Salary}), у% від заробітної плати:

$$\begin{cases} Tax_{Salary} = -0,041HE_{pc} + 0,007GDP_{pc} + 0,574 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 11,92 \\ Tax_{Salary} = 5,538DE_{GDP} - 0,080GDP_{GDP} + 23,342 \Rightarrow Tax_{Optim}^{2012} = 28,75 \end{cases} \quad (3)$$

Моделювання засвідчило, що фактичний рівень податкового навантаження в Україні незначною мірою відрізняється від його рівня в країнах – її податкових конкурентах, але він не відповідає існуючому рівню фінансування суспільних послуг: 1) при фактичному рівні сукупного податкового навантаження 18,52 % ВВП у 2012 р. його оптимальний рівень (підтверджений державними видатками) перебував у межах 14,39–18,09 %; 2) оптимальний рівень податкового навантаження на юридичних осіб відповідав 45,99–48,32 % прибутку, тоді як фактичний становив 55,4 %; 3) при фактичному податковому навантаженні на заробітну плату 39,15 % оптимальний його рівень становив 11,92–28,75 %.

Одним із основних факторів прийняття платниками податків рішень щодо вибору країни розміщення ресурсів, які формують об'єкт оподаткування, є якість податкового адміністрування в країні. Швидкість, простота й ефективність організації процедур стягнення податків мають суттєві відмінності в різних країнах світу, які визначаються як об'єктивними факторами (законодавство), так і суб'єктивними (рівень тінізації економіки, можливості ухилення від сплати податків тощо). Рисунок 3 демонструє підхід до обґрунтування ролі податкового адміністрування у формуванні податкової конкурентоспроможності країни. Розроблений індекс якості податкового адміністрування запропоновано розраховувати як суму нормалізованих мінімаксимним методом значень кількісних і якісних параметрів з урахуванням напрямку їх впливу.

Практичні розрахунки для України, по-перше, підтвердили статистично значущий позитивний вплив якості податкового адміністрування на результати ПК, а по-друге – засвідчили зростання якості вітчизняної системи податкового адміністрування протягом 2005–2013 рр. (індекс збільшився з 3,06 до 6,74). Рівень компаративного індексу якості податкового адміністрування для України був найнижчим серед усіх її податкових конкурентів протягом усього досліджуваного періоду, тоді як найвищим він виявився для Естонії. При моделюванні враховано також вплив контрольної змінної – відкритості економіки (відношення сумарного обсягу експорту та імпорту до ВВП). Розрахунки підтвердили, що підвищення якості податкового адміністрування позитивно впливає на зростання ВВП країни, сальдо міждержавної міграції, валове нагромадження капіталу, скорочення витрат на його провадження, зниження рівня тінізації економіки. Хоча в цілому його вплив на притік і розподіл прямих іноземних інвестицій статистично не підтверджено, спостерігаються стійкі індивідуальні ефекти, які здебільшого свідчать про позитивний зв'язок між параметрами, а підвищення якості податкового адміністрування відбувається паралельно зі зниженням сумарного податкового навантаження.

Ці результати створюють підґрунтя для реформування системи адміністрування податків в Україні за такими напрямками: 1) посилення фінансових санк-

Рисунок 3 – Методичний підхід до визначення ролі податкового адміністрування у формуванні податкової конкурентоспроможності країни

цій за окремі порушення податкового законодавства шляхом встановлення штрафних санкцій за різні види порушень у межах 50–500 % мінімальної заробітної плати та збільшення розміру санкцій за повторне порушення протягом 1 095 днів (при другому порушенні – удвічі; при третьому та більше порушенні – втричі); 2) зменшення фіскального тиску на платників податків шляхом встановлення цільових рівнів таких показників: оцінка платниками податків рівня фіскального тиску – не вище 30 % (нейтральна оцінка за методикою Європейської Бізнес-Асоціації), рівень задоволення позовів платників податків про визнання протиправними рішень податкових органів – не вище 25 % (мінімум в Україні з 2004 р.), частка обвинувачувальних актів у загальній кількості порушених кримінальних справ – не менше 25 % (максимум в Україні з 2004 р.); 3) покращення податкового консультування шляхом підвищення кількісної та якісної наповнюваності інформаційних ресурсів, стимулювання підвищення рівня компетентності працівників податкових органів через оплату праці.

Враховуючи той факт, що ПК має місце як між країнами, так і між регіонами, доцільно проводити реформування ПС України з урахуванням перспектив зростання податкової конкурентоспроможності її регіонів. У роботі пропонується оцінювати рівень податкової конкурентоспроможності регіонів за такими критеріями:

1) особливості системи місцевого оподаткування:

$$\begin{cases} TA = \frac{\sum_{\max} taxrate_i \cdot taxbase_i}{\sum_{\max} taxbase_i} \\ TS = 1 \cdot TB_{cap} + 0,75 \cdot TB_{ind} + 0,5 \cdot TB_{cons} + 0,25 \cdot TB_{pr} \end{cases} \quad (4)$$

2) особливості реалізації податкової політики:

$$\begin{cases} TAb = \left(\frac{TR_r^{inc}}{TR_c^{inc}} + \frac{TR_r^{prof}}{TR_c^{prof}} \right) \div 2 \\ TE = \frac{PE_{pc}}{TB_{pc}} \end{cases} \quad (5)$$

3) неподаткові фактори ПК (загальний рівень розвитку регіону):

$$\begin{cases} ED = \frac{GNP}{GDP} \\ LL = \frac{Salary_r}{Salary_c} \end{cases} \quad (6)$$

де TA – рівень податкової автономії; $taxrate_i$, $taxbase_i$ – максимальна ставка та податкова база i -го місцевого податку в регіоні; TS – склад місцевих податків; TB_{cap} , TB_{ind} , TB_{cons} , TB_{pr} – податкове навантаження на капітал, фізичних осіб, споживання, нерухомість у регіоні; TA_{b} – рівень податкоспроможності регіону; TR_r^{inc} , TR_r^{prof} , TR_c^{inc} , TR_c^{prof} – податкові надходження з податку на доходи фізичних осіб і податку на прибуток підприємств на душу населення в регіоні та

країні відповідно; TE – взаємодія податкової та витратної політики; PE_{pc} , TB_{pc} – рівень суспільних витрат і податкове навантаження на душу населення в регіоні; ED – рівень економічного розвитку регіону; GNP , GDP – обсяг валового регіонального та валового внутрішнього продукту; LL – рівень життя в регіоні; \overline{Salary}_r , \overline{Salary}_c – середня заробітна плата в регіоні та країні.

Нормалізацію оцінюваних параметрів пропонується здійснювати мінімак-сим методом з урахуванням напрямку впливу: стимулятори (параметри TA , TE , TA_b , ED , LL) та дестимулятори (параметр TS). За результатами сумування нормалізованих значень і приведення їх у діапазон $[0; 1]$ шляхом ділення на кількість критеріїв будується композитний індикатор податкової конкурентоспроможності регіонів, значення якого становлять підґрунтя для їх рейтингування.

Реформування системи місцевого оподаткування в напрямку підвищення податкової конкурентоспроможності регіонів пропонується здійснювати за такими напрямками: 1) розширення місцевих податків шляхом включення до їх складу екологічного податку та окремих видів рентної плати; 2) надання повноважень органам місцевої влади щодо розробки місцевих податків і зборів та їх запровадження в окремих регіонах; 3) зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів з урахуванням рівня фінансування суспільних послуг; 4) зарахування податку на прибуток підприємств (крім підприємств державної та комунальної власності), зібраного на відповідній території, до обласних бюджетів та бюджету м. Київ з урахуванням темпу росту надходжень за цим податком за останній звітний рік; 5) реформування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (база оподаткування – оціночна вартість майна; максимальна ставка податку – 1 %; загальна податкова пільга – звільнення від сплати податку на житлову нерухомість платників податків, середньодушовий дохід сім'ї яких у розрахунку на одну особу, що зареєстрована в такій нерухомості, нижче прожиткового мінімуму).

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладного завдання, що полягає в удосконаленні науково-методичних підходів і розробці практичних рекомендацій щодо реформування податкової системи України з урахуванням вимог міжнародної та регіональної податкової конкуренції.

За результатами дисертаційної роботи зроблено такі висновки.

1. При трактуванні сутності ПК слід враховувати її системний характер; різні рівні виникнення; екзогенні та ендогенні об'єкти, за які відбувається суперництво; можливості застосування кількісних і якісних інструментів впливу на рішення платників податків. Кінцевим результатом ПК слід вважати не зрос-

тання податкових надходжень, а максимізацію темпу приросту ВВП/ВРП.

2. Концепція розвитку ПС країни в умовах ПК має базуватися на врахуванні взаємозв'язків між функціонуванням ПС і ПК, а також ефектів для соціально-економічного розвитку країни. При цьому реформування ПС повинне супроводжуватися моніторингом поточного рівня ПК між країнами, регіонами та/або їх групами, які здійснюють скоординовану податкову політику.

3. За результатами дворівневої кластеризації країн Європи – податкових конкурентів України станом на 2013 р. виявлено, що: 1) Україна належить до кластера країн з низьким рівнем оподаткування, незначною прогресивністю системи оподаткування доходів фізичних осіб, значним рівнем соціальних внесків; 2) найбільш реальним податковим конкурентом України є Болгарія.

4. Емпірично підтверджено наявність конвергентних тенденцій розвитку ПС України та 10 країн – її податкових конкурентів за 2008–2013 рр. як за ставками основних податків, так і за рівнем податкового навантаження. Найбільшою є конвергенція ПС України з ПС Болгарії, Грузії, Румунії, Чехії, Естонії та Словаччини, що свідчить про необхідність урахування напрямків розвитку ПС цих країн при розробці векторів податкової реформи в Україні.

5. Порівняльний аналіз тенденцій розвитку ПС в Україні та у країнах – її податкових конкурентах свідчить про те, що вектору розвитку ПС цих країн найбільшою мірою відповідають такі заходи з реформування ПС України: 1) спрощення податкового процесу; 2) скорочення доходів від оподаткування мобільних податкових баз; 3) підвищення рівня оподаткування споживання.

6. На основі формалізації зв'язків між податковим навантаженням і фінансуванням суспільних послуг для України та країн – її податкових конкурентів встановлено, що існуючий рівень податкового навантаження в Україні є завищеним, тоді як оптимальним у 2012 році було: 1) сукупне податкове навантаження – 14,39–18,09 % від ВВП; 2) навантаження на юридичних осіб – 45,99–48,32 % від прибутку підприємств; 3) навантаження на фізичних осіб – 11,92–28,75 % від заробітної плати. Саме такі значення відповідають фактичним обсягам державних видатків на фінансування суспільних послуг.

7. Якість податкового адміністрування має суттєвий позитивний вплив на формування податкової конкурентоспроможності країни. Зокрема для України зростання абсолютного індексу якості податкового адміністрування на одиницю в середньому призводить до зростання валового внутрішнього продукту на 260 714,30 млн. грн., прямих іноземних інвестицій – на 10 797,11 млн. грн., кількості малих підприємств – на 10 780,83 од., сальдо міждержавної міграції – на 10 699,91 чол., приватних переказів в Україну з-за кордону – на 1 134,64 млн. дол. США. Для України та країн – її податкових конкурентів підвищення компаративного індексу якості податкового адміністрування на одиницю в середньому обумовлює збільшення валового внутрішнього продукту на $3,67 \cdot 10^{10}$ дол. США, валового нагромадження капіталу – на 64,08 % від ВВП у довгостроковій перспективі, а також скорочення сумарного податкового навантаження на юридичних осіб – на 2,38 % від прибутку в короткостроковому періоді та 8,75 % у

довгостроковому, рівня тінізації економіки – на 2,53 % від ВВП, витрат на адміністрування – на 0,07 % від податкових надходжень у довгостроковій перспективі.

8. При оцінюванні рівня податкової конкурентоспроможності регіонів слід враховувати: 1) особливості системи місцевого оподаткування (рівень податкової автономії, склад місцевих податків); 2) особливості реалізації податкової політики (рівень податкоспроможності регіону, взаємодія податкової та витратної політик); 3) неподаткові фактори ПК (рівень економічного розвитку регіону, рівень життя в регіоні). Це засвідчує доцільність реформування ПС України в напрямку її децентралізації та збільшення повноважень органів місцевої влади у встановленні податків і зборів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Касьяненко В. О. Податкові інструменти антикризової державної політики в Україні та за кордоном / В. О. Касьяненко, Я. В. Самусевич // Держава, підприємства та банки в системі антикризового управління : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук О. Б. Афанасьєвої. – Суми : Ярославна, 2013. – С. 126–131 (0,32 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено світовий і вітчизняний досвід застосування експансивних та протекціоністських податкових інструментів (0,31 друк. арк.).*
2. Ковач Л. Вплив трансфертного ціноутворення на податковий ризик та достатність капіталу банку / В. Н. Гланц, Л. Ковач, Т. Г. Савченко, Я. В. Самусевич // Управління ризиками банків : монографія у 2-х томах. Т. 2 : Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – С. 177–194 (1,00 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено податкові аспекти функціонування транснаціональних фінансових груп (0,04 друк. арк.).*

Публікації у наукових фахових виданнях України

3. Самусевич Я. В. Фіскальна конвергенція як наслідок податкової конкуренції: теоретичні засади та емпіричний аналіз / Я. В. Самусевич // Вісник Української академії банківської справи. – 2015. – № 1(38). – С. 39–49 (0,79 друк. арк.).
4. Самусевич Я. В. Визначення ролі податкового адміністрування у формуванні податкової конкурентоспроможності країни / Я. В. Самусевич // Механізм регулювання економіки. – 2014. – № 4(66). – С. 174–180 (0,53 друк. арк.).
5. Самусевич Я. В. Концептуальні засади системи адміністрування податків в Україні / Я. В. Самусевич // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 1(19). – С. 48–51 (0,42 друк. арк.).

6. Самусевич Я. В. Розвиток науково-методичних підходів до розуміння сутності податкової конкуренції / Я. В. Самусевич // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2(35). – С. 32–36 (0,36 друк. арк.).
7. Самусевич Я. В. Проблеми та перспективи використання в Україні зарубіжного досвіду екологічного оподаткування / Я. В. Самусевич // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.14. – С. 116–121 (0,38 друк. арк.).

Публікації в інших наукових виданнях України та в зарубіжних наукових виданнях

8. Ievchenko N. Determining the impact of the tax administration quality on tax competitiveness of the country / N. Ievchenko, L. Sysoyeva, I. Samusevych // Socioekonomické a humanitní studie. – 2015. – № 1. – Vol. 5. – P. 31–41 (1,02 друк. арк.). *Особистий внесок: оцінено вплив якості податкового адміністрування на розподіл прямих іноземних інвестицій у результаті ПК (0,51 друк. арк.).*
9. Vasylieva T. Experience of European-Ukrainian collaboration in the area of double taxation avoidance and information exchange / T. Vasylieva, I. Samusevych // The genesis of genius (Geneve, Switzerland). – 2014. – № 3. – P. 90–92 (0,21 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено розвиток інтеграції ПС України в європейський фінансовий простір (0,19 друк. арк.).*
10. Vasylieva T. Tax integration in European countries: development and consequences / T. Vasylieva, L. Sysoyeva, I. Samusevych // European Science Review (Vienna, Austria). – 2014. – № 11–12. – P. 103–105 (0,27 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано роль податкової гармонізації в регулюванні негативних ефектів ПК та досліджено розвиток податкової конвергенції в європейських країнах (0,15 друк. арк.).*
11. Самусевич Я. В. Дослідження моделей податкової конкуренції у контексті визначення впливу оподаткування на економіку країн / Я. В. Самусевич // Фінансовий простір. – 2013. – № 2(10). – С. 56–65. – Режим доступу: fr.cibs.ck.ua/files/1302/wholetext.pdf (0,70 друк. арк.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

12. Височина А. В. Методика оцінювання податкового потенціалу регіону / А. В. Височина, Я. В. Самусевич // Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, 17–18 квітня 2015 р. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 87–88 (0,12 друк. арк.). *Особистий внесок: розроблено критерії оцінювання перспективних (недоотриманих) податкових доходів регіону (0,06 друк. арк.).*
13. Васильєва Т. А. Роль податкової складової у фінансовому забезпеченні регіонів / Т. А. Васильєва, Я. В. Самусевич // Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної кон-

- ференції (25 квітня 2014 р.). – Київ : Академія муніципального управління, 2014. – С. 33–34. (0,11 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено структуру податкових надходжень у місцеві бюджети (0,10 друк. арк.).*
14. Самусевич Я. В. Дослідження витрат часу на сплату податків в Україні як індикатора конкурентоспроможності податкової системи / Я. В. Самусевич // Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів : збірник тез XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів (23–25 квітня 2014 р.) – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2014. – С. 255–257 (0,13 друк. арк.).
15. Самусевич Я. В. Необхідність удосконалення податкової системи України в умовах міжнародної податкової конкуренції / Я. В. Самусевич // Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (16–18 травня 2013 р., м. Севастополь) / Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України ; Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. – Сімферополь : ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2013. – С. 263–265. (0,15 друк. арк.).
16. Самусевич Я. В. Проблеми та перспективи екологічного оподаткування в Україні / Я. В. Самусевич // Сборник научных трудов SWorld. Материалы международной научно-практической конференции «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании '2012». – Выпуск 4. Том 28. – Одесса : КУПРИЕНКО, 2012. – С. 94–96 (0,17 друк. арк.).
17. Боярко І. М. Використання інструментів міжнародного фінансового співробітництва у процесі економічного і соціального розвитку України / І. М. Боярко, Я. В. Самусевич // Збірник тез доповідей II Міжнародного семінару «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції». – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ ЛНТУ, 2012. – С. 105–107 (0,12 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено інструментарій міжнародного фінансового співробітництва (0,10 друк. арк.).*

АНОТАЦІЯ

Самусевич Я. В. Реформування податкової системи України в умовах податкової конкуренції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Українська академія банківської справи, Суми, 2015.

У дисертації систематизовано наукові дослідження сутності, структури та функцій податкової системи; удосконалено підхід до розуміння сутності податкової конкуренції та систематизовано її моделі; обґрунтовано концептуальні засади розвитку податкової системи країни в умовах податкової конкуренції; визначено перелік країн Європи – потенційних податкових конкурентів Украї-

ни та досліджено сучасні тенденції розвитку їх податкових систем і обґрунтовано тенденції їх конвергенції; визначено оптимальні в умовах податкової конкуренції рівні сукупного податкового навантаження, а також навантаження на фізичних і юридичних осіб в Україні; запропоновано напрямки реформування систем податкового адміністрування та місцевого оподаткування в Україні.

Ключові слова: податкова система, податкова конкуренція, податкова конкурентоспроможність, податкове навантаження, податкове адміністрування, місцеве оподаткування.

АННОТАЦІЯ

Самусевич Я. В. Реформирование налоговой системы Украины в условиях налоговой конкуренции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Украинская академия банковского дела, Сумы, 2015.

Налоговую конкуренцию (НК) предложено трактовать как систему экономических отношений между странами, регионами и/или их группами, возникающих в процессе привлечения экзогенных и удержания эндогенных мобильных ресурсов, формирующих объект налогообложения (реальных и потенциальных), за счет дифференциации налоговых инструментов и упрощения процесса налогового администрирования с целью максимизации темпа прироста ВВП или валового регионального продукта.

Обоснованы концептуальные основы развития налоговой системы (НС) страны в условиях НК путем определения особенностей влияния НК на НС страны и ее социально-экономическое развитие, реакции НС страны на изменение условий НК и учета неналоговых эффектов НК. Это позволило обосновать направления реформирования НС страны и системы местного налогообложения с учетом НК.

С помощью двухуровневой кластеризации (в зависимости от структуры НС и уровня социально-экономического развития страны) среди европейских стран были определены наиболее реальные, возможные, перспективные, вероятные, отдаленные и латентные налоговые конкуренты Украины.

С целью обоснования приоритетных направлений реформирования НС Украины в контексте сближения с ее налоговыми конкурентами исследованы тенденции сближения НС Украины и стран – ее налоговых конкурентов путем оценки уровня σ -конвергенции и β -конвергенции.

С помощью метода панельной регрессии с фиксированными эффектами формализована связь между уровнем налоговой нагрузки и уровнем финансирования общественных услуг для Украины и стран – основных ее налоговых конкурентов, что позволило определить оптимальные для Украины уровни налоговой нагрузки, которые подтверждены реальным социально-экономическим эффектом от полученных общественных услуг для налогоплательщиков.

Обоснована роль налогового администрирования в формировании налоговой конкурентоспособности страны на основании расчета абсолютного и компаративного индексов качества налогового администрирования и формализацией их связи с параметрами результативности НК.

С целью рейтингования регионов по уровню их налоговой конкурентоспособности формализованы критерии её оценки, характеризующие особенности местной системы налогообложения, реализации налоговой политики и общий уровень развития региона, что позволило обосновать пути реформирования системы местного налогообложения в Украине.

Ключевые слова: налоговая система, налоговая конкуренция, налоговая конкурентоспособность, налоговая нагрузка, налоговое администрирование, местное налогообложение.

SUMMARY

Samusevych I. V. Reforming of tax system of Ukraine in conditions of tax competition. – Manuscript.

The dissertation for reception of scientific degree of candidate of economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – Ukrainian Academy of Banking, Sumy, 2015.

This paper summarized the researches of the essence, structure and function of the tax system; improved approach to understanding the nature of tax competition and systematized its model. Conceptual bases of tax system development in conditions of tax competition are proved; the list of European countries – Ukraine potential tax competitors of Ukraine is identified and current trends of convergence in their tax systems are investigated. Optimal levels of tax burden (total, on individuals and on company) for Ukraine are defined. Directions of reform of tax administration and local taxation in Ukraine are proposed.

Keywords: tax system, tax competition, tax competitiveness, tax burden, tax administration, local taxation.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Васильєва Тетяна Анатоліївна

Підписано до друку 09.11.2015
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Віддруковано у ВВП «Мрія-1»
40000, м. Суми, вул. Кузнечна, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, №36 від 19.04.2000